

### บทที่ 3

#### การศึกษาบริบททางสังคมฝรั่งเศส

วรรณกรรมเรื่องนี้อาศัยฉากในฝรั่งเศสปี ค.ศ.1969 ในช่วงสาธารณรัฐที่ 5 ผู้แปลจึงต้องค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อช่วยในการเข้าใจบริบททางสังคมได้ดียิ่งขึ้น โดยทั่วไป ผู้แต่งมักจะบรรยายภาพสังคมในยุคสมัยที่ตนดำเนินชีวิตอยู่ ซึ่งอาจมีส่วนช่วยหล่อหลอมแนวคิดและค่านิยมของผู้แต่งไม่มากนักน้อย หากเราสามารถเข้าใจสภาพสังคม กอปรกับแนวคิดค่านิยมของผู้แต่งก็จะส่งผลให้เข้าใจสารในต้นฉบับได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดงานแปลที่มีประสิทธิภาพตามมาด้วย

ผู้แปลขอย้อนกล่าวถึงสภาพสังคมฝรั่งเศสนับตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ปี ค.ศ. 1945 เพราะเป็นปีที่ฝรั่งเศสเริ่มฟื้นฟูประเทศหลังสงครามซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมหลายประการ จนกระทั่งถึงต้นทศวรรษ 1970 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ฝรั่งเศสกำลังก้าวเข้าสู่ความทันสมัยและเป็นสังคมบริโภคนิยมอย่างแท้จริง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ประเทศฝรั่งเศสตั้งเป้าหมายไปสู่ความมั่นคงและทันสมัย ซึ่งจำเป็นจะต้องพัฒนาอุตสาหกรรมให้เติบโตอย่างรวดเร็ว แต่ฝรั่งเศสสูญเสียประชากรไปในช่วงสงครามเป็นจำนวนมาก และสืบเนื่องมาจากนโยบายคุมกำเนิดประชากรในช่วงปี ค.ศ.1871-1940 จำนวนประชากรในวัยทำงานจึงลดลงไปอย่างมาก ดังนั้นเมื่อสงครามผ่านพ้นไป ในช่วงปีค.ศ.1946-1951 รัฐบาลจึงดำเนินนโยบายเพิ่มประชากรหรือ “baby boom” เพื่อเพิ่มพลังการผลิตและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

การเพิ่มจำนวนประชากรมีความสัมพันธ์กับความเติบโตด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างยิ่ง ไม่เพียงแต่ประชากรจะเป็นกำลังสำคัญในการผลิต แต่ยังทำให้เกิดความต้องการในการบริโภคด้านต่างๆ อาทิ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และบริการด้านการศึกษา เป็นต้น ดังนั้นเมื่ออุปสงค์เพิ่มสูงขึ้นจึงเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในประเทศไปในตัว และประเทศฝรั่งเศสก็กลายเป็นสังคมบริโภคนิยมไปในที่สุด

คนที่เกิดในยุค “เบบี้บูม” ได้เติบโตเป็นหนุ่มสาวในทศวรรษ 1960 ซึ่งเป็นยุคที่เต็มไปด้วยประดิษฐ์กรรมสมัยใหม่นานาชนิดที่ตอบสนองของสังคมแห่งการบริโภค เช่น รถยนต์ ตู้เย็น เครื่องล้างจาน โทรทัศน์ ระบบทำน้ำอุ่นจากส่วนกลาง ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการใช้พลาสติกแทนวัสดุแบบเก่า เครื่องเรือนในห้องครัวทำด้วยวัสดุพอร์ไมกแทนที่จะเป็นไม้ แก้วหรือเซรามิกใช้หนึ่งเทีมแทนหนึ่งแก้ว ส่วนเสื้อผ้าก็มักจะผลิตด้วยเส้นใยสังเคราะห์ เป็นต้น

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่านวนิยายเรื่องนี้ได้สะท้อนภาพสังคมบริโภคและการเข้าสู่ความสมัยใหม่ไว้อย่างชัดเจน หลังจากที่ปอมกับแม่ย้ายเข้ามาอยู่ชานเมืองของกรุงปารีส พวกเธอมีเครื่องเรือนครบครันทั้งโต๊ะ เก้าอี้ เตียง โซฟาหนังเทียม ฯลฯ นอกจากนี้พวกเธอยังมีโทรทัศน์ดู มีเตาอบไฟฟ้าใช้ ส่วนเครื่องเรือนในห้องครัวก็ทำด้วยฟอร์ไมกาซึ่งเป็นวัสดุสมัยใหม่ในยุคนั้น

ในบรรดานวัตกรรมที่ถูกประดิษฐ์ขึ้น วิद्यุทธานซิสเตอร์และโทรทัศน์ได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตที่เข้าครอบครองพื้นที่ทุกครัวเรือน เมื่อคืนวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 1969 ประเทศฝรั่งเศสได้ถ่ายทอดการขึ้นไปเยือนดวงจันทร์ของมนุษย์เป็นครั้งแรก

ในปี ค.ศ. 1969 นี่เองที่ปอมมีอายุครบสิบแปดปี ซึ่งเป็นช่วงปีที่เกิดเรื่องราวในนวนิยาย แม้ในเรื่องจะไม่ได้ระบุว่าเรื่องราวเกิดขึ้นเมื่อไหร่ แต่เราทราบได้จากตอนหนึ่งของเรื่องที่กำลังถึงการถ่ายทอดสดตอนที่นีล อาร์มสตรองกำลังก้าวเท้าลงบนดวงจันทร์

“ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1949 เสื้อผ้าสำเร็จรูปได้กำเนิดขึ้น ความเจริญด้านอุตสาหกรรมสิ่งทอทำให้สามารถผลิตผ้าแพรลวดลายต่างๆ ได้อย่างงดงาม คงทน และมีราคาถูกกว่าสมัยก่อน” (จินตนา ดำรงค์เลิศ, 2544, น.12) นอกจากนี้เสื้อสเวตเตอร์ (pull-over) ก็ได้กลายเป็นผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่ทำให้ผู้หญิงไม่ต้องถักเสื้อไหมพรมอีกต่อไป

ในเรื่องนี้ เราจะเห็นว่าปอมใส่เสื้อสเวตเตอร์กับกระโปรงสั้นเหนือเข่าซึ่งน่าจะเป็นแฟชั่นในยุคนั้น เพราะผู้แต่งได้บรรยายว่าปอมแต่งตัวเหมือนคนอื่นๆ คือสวมเสื้อสเวตเตอร์กับกระโปรงสั้น ซึ่งแสดงว่าเธอแต่งตัวตามยุคตามแฟชั่นสมัยนั้น

ในสมัยที่นายพลเดอโกลดำรงตำแหน่งเป็นประธานาธิบดีในสาธารณรัฐที่ 5 ติดต่อกันสองสมัย คือระหว่างปี ค.ศ.1959 - ค.ศ.1965 รัฐบาลส่งเสริมให้เปลี่ยนจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้ประชากรวัยหนุ่มสาวจำนวนมากละทิ้งถิ่นฐานในชนบทมาทำงานในเมือง ตามเมืองใหญ่ๆ จึงมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ตรงกันข้ามกับประชากรในเมืองเล็กๆ ที่ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วเช่นกัน

ในบทที่ 1 ผู้แต่งได้บรรยายภาพหมู่บ้านของปอมว่าเคยเป็นหมู่บ้านกรรมกรมาก่อน แต่ตอนนี้โรงงานได้หยุดดำเนินการไปแล้ว ผู้คนในหมู่บ้านต่างก็ไปทำงานในเมือง ตกเย็นถึงได้นั่งรถโดยสารกลับบ้าน และในบทที่ 2 ปอมกับแม่ก็ได้ย้ายจากชนบทเข้ามาอยู่ที่ชานเมืองของกรุงปารีส ส่วนชายอ้วนไขมันจุกอกที่ปรากฏตัวในสถานีรถไฟใต้ดินซึ่งอาจจะเป็นพ่อของปอมนั้นเป็นเสมือนตัวแทนของชนชั้นกรรมกรที่ละทิ้งครอบครัวในชนบทมาอยู่เมืองหลวงเพื่อหวังชีวิตที่ดีกว่า สังเกตได้ว่าเขาหวนคิดถึงครอบครัวที่จากมาก่อนที่จะจบชีวิตลงอย่างอนาถและไม่มีใครเหลียวแล

ผู้ใช้แรงงานส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมในเซตนองแตร์ (Nanterre) และ แซงต์-เดอนีส (Saint-Denis) ซึ่งมีสภาพแออัดและแออัด รัฐบาลเริ่มให้ความสนใจกับการปรับปรุงที่อยู่อาศัยของผู้ใช้แรงงานในช่วงปลายทศวรรษ 1950 และเมื่อมีผู้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองมากขึ้น “การก่อสร้างที่อยู่อาศัยในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1955- 1960 มักเป็นกลุ่มอาคารขนาดใหญ่ซึ่งมีห้องชุดหรืออพาร์ทเมนต์หลายหน่วยในแต่ละอาคาร” (จินตนา ดำรงค์เลิศ, 2544, น. 44)

เมื่อปอมกับแม่ย้ายเข้ามาอยู่ในเมือง พวกเธอก็อาศัยอยู่ในอาคารชุดหลังใหญ่แห่งหนึ่งในแถบชานเมืองของกรุงปารีส ส่วน ฌอง-ปีแยร์ที่ทำงานอยู่ในร้านทำผมก็อาศัยอยู่ในย่าน แซงต์-เดอนีสซึ่งเป็นแหล่งเสื่อมโทรมและเป็นแหล่งของพวกผู้หญิงหากิน

กลุ่มชนชั้นกลาง (La bourgeoisie) ในฝรั่งเศสมีบทบาทสำคัญมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน แรกเริ่มเดิมทีชนชั้นกลางที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจจะเป็นพวกพ่อค้านายทุน แต่ต่อมาเมื่อสถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป บุคคลที่ประกอบอาชีพอิสระ (professions libérales) หัวหน้าหรือผู้บริหาร (cadres) และนักธุรกิจ ซึ่งมีรายได้สูงก็ขึ้นมาเป็นกลุ่มชนชั้นกลางใหม่ (la bourgeoisie nouvelle) ในสังคม

ชนชั้นกลางใหม่ในเรื่องนี้ก็คือพวก “คุณผู้ชาย” ในเมืองที่มีหน้าที่การงานที่ดีและใช้เงินซื้อความสุข “คุณนายไฮโซ” ลูกค้าในร้านทำผมก็เป็นตัวแทนของพวกเศรษฐีใหม่ที่ทำตัวโอ้อวดและชอบดูถูกคนอื่น ส่วนมารีแลนก็เป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งที่พยายามถีบตัวเองขึ้นมาโดยอาศัยผู้ชายที่อยู่ในชนชั้นกลางนั่นเอง สังเกตได้ว่าน้ำเสียงของผู้แต่งค่อนข้างเสียดสีคนเหล่านี้ ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าเขาสนใจแนวคิดมาร์กซิสต์ที่ปฏิเสธระบบทุนนิยม

ในสมัยระบบศักดินาซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ยุคกลางจนถึงปี ค.ศ. 1789 ชนชั้นที่กุมอำนาจทั้งการเมืองและเศรษฐกิจคือกษัตริย์และขุนนาง แต่ต่อมาชนชั้นอภิสิทธิ์ชนก็ได้เสื่อมอำนาจลงภายหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส ครั้นมาถึงในยุคปัจจุบันการจัดระบบชนชั้นจะพิจารณาตามอาชีพและรายได้แทน

เอมเมอริที่เกิดในตระกูลขุนนางเก่าซึ่งถือเป็นชนชั้นสูงในสมัยก่อนก็กลับเป็นแค่คนธรรมดาในสมัยนี้ สมบัติของบรรพบุรุษก็มีเพียงปราสาทโทรมๆ หลังใหญ่หลังหนึ่งในแคว้นนอร์มองดี ด้วยเหตุนี้เขาจึงทำตัวแปลกแยกจากคนอื่น ๆ และพยายามหวนหาอดีตอันรุ่งโรจน์ เช่น การแต่งตัวย้อนยุคในฉากเปิดตัว หรือการนึกฝันว่าตนเองเป็นอัศวินโบราณในสมัยกลาง

ส่วนวิวัฒนาการทางด้านรถยนต์นั้น ในปี ค.ศ. 1936 บริษัทซีตรองผลิตรถยนต์รุ่นเล็กสองแรงแม้ราคาไม่แพงสำหรับผู้มีรายได้น้อย ต่อมาในปี ค.ศ. 1946 เรอโนลต์ก็ได้ผลิตรถยนต์

ขนาดสี่แรงแม้ ขนาดเล็ก ประหยัดน้ำมัน และราคาไม่แพง ส่วนรถที่นำเข้าจากต่างประเทศจะมีราคาแพงและถือว่าเกินไปในสมัยนั้น

ในเรื่องนี้จะเห็นว่าเอมเมอริซ์ขับรถขนาดสองแรงแม่้เก๋าก๊ิก ซึ่งน่าจะเป็นรถที่ตกทอดมาจากรุ่นพ่อ ผู้เล่าต้องการแสดงให้เห็นฐานะของเอมเมอริซ์ในปัจจุบันว่าไม่ได้ร่ำรวย ส่วนในบทที่ 3 ผู้เล่าได้บรรยายสภาพรถอิตาลีที่คนขับเกือบจะขับชนปอมไว้อย่างโง่เขลาเพื่อแสดงความทันสมัย แต่ในขณะที่เดียวกันก็สะท้อนให้เห็นความแล้งน้ำใจของพวกวัตถุนิยม เนื่องจากว่าคนขับคนนั้นปล่อยให้ปอมไว้อยู่โดยไม่สนใจไยดีหรือคิดที่จะช่วยนำเธอส่งโรงพยาบาลเลยแม้แต่น้อย

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1968 ได้เกิดวิกฤตการณ์ mai 68 โดยมีการประท้วงครั้งใหญ่ของนักศึกษาและการนัดหยุดงานทั่วประเทศของกรรมกร สาเหตุมาจากความขัดแย้งทางความคิดของคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่า เหตุการณ์นี้ “มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ว่าชาวฝรั่งเศสส่วนหนึ่งประสงค์จะค้นหาคุณค่าใหม่ในสังคมบริโภค” (จินตนา ดำรงค์เลิศ, 2544, น.65)

เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วงที่เลเนก้าลังเป็นหนุ่มและเป็นอาจารย์สอนอยู่ในโรงเรียนแห่งหนึ่ง บางทีเหตุการณ์นี้อาจเป็นแรงบันดาลใจให้เขาสร้างตัวละครเอกที่มาจากสองชนชั้นที่แตกต่างกันในสังคม ปอมเปรียบเป็นตัวแทนชนชั้นล่าง ส่วนเอมเมอริซ์เป็นนักศึกษาปัญญาชน

กลางทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา สถาบันครอบครัวในประเทศตะวันตก รวมทั้งฝรั่งเศส อยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลง จากเหตุการณ์เดือนพฤษภาคมต่อเนื่องมาจนถึงทศวรรษ 1970 คนรุ่นใหม่ต่อต้านรูปแบบครอบครัวตามขนบนิยม หญิงชายชาวฝรั่งเศสเริ่มใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างเสรีและใช้ชีวิตคู่โดยไม่ได้แต่งงาน ดังเช่นคู่ของปอมกับเอมเมอริซ์เป็นต้น

โดยสรุป สังคมฝรั่งเศสเริ่มเปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงช่วงทศวรรษ 1960 - 1970 โครงสร้างสังคมแบบเก่าไม่สามารถต้านทานกระแสความเปลี่ยนแปลงรอบด้านได้อีกต่อไป สังคมชนบทแตกสลาย ชาวนาทิ้งชนบทมาสู่เมืองอุตสาหกรรม ชนชั้นกลางสมัยเก่าที่ประกอบกิจการอิสระเสื่อมอำนาจลง ขณะที่กลุ่มชนชั้นกลางใหม่ซึ่งมีรายได้เป็นเงินเดือนกลับมีอำนาจเติบโตในสังคม และสังคมฝรั่งเศสก็กลายเป็นสังคมบริโภคอย่างเต็มรูปแบบ

ดังที่ได้กล่าวมา ไม่ว่าจะเป็นความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมฝรั่งเศส การก้าวเข้าสู่ความทันสมัยเป็นยุคใหม่ สังคมบริโภคนิยม ชนชั้นกลางกลุ่มใหม่ที่มีอำนาจในสังคม การย้ายถิ่นฐานจากชนบทสู่เมือง ฯลฯ ล้วนปรากฏและสะท้อนอยู่ในนวนิยายเล่มนี้ทั้งสิ้น เมื่อเราศึกษาบริบททางสังคมฝรั่งเศสได้อย่างกระจ่างชัดก็จะทำให้เราทราบถึงความเป็นมาเป็นไปและเข้าใจเนื้อเรื่องได้แจ่มชัดยิ่งขึ้น